

NIIN VAI NÄIN

Jani Hakkarainen

Vastine Sajamalle

Professori Seppo Sajama arvioi (*niin & näin* 3/08) väitöskirjani *Hume's Scepticism and Realism* (TUP 2007).

Haluan ensinnäkin kiittää Sajamaa siitä, että hän on kahlannut väitöskirjani läpi. Uskon vilpittömästi, että se on vaatinut sitkeyttä ja hyviä istumalihaksia.

Myönnän myös kirjan esitystavan raskauden. Se ei kykene eikä pyrikään tavoittamaan Hume'n itsensä loisteliasa tyylä. Se tavoittelee Hume'n vaivattomasti etenevän proosan filosofista analyysia.

Tästä huolimatta haluan vastata

lyhyesti Sajaman esittämään kritiikkiin.

Sajama tyrmää englannin kieleni lähes täysin. En usko sen olevan korkeatasoista kyseisen kielen proosaa, mutta natiivit kielentarkastaja, toinen esitarkastaja ja vastaväittäjä

WE'RE NO ANGELS

Bogart: *You see in business and everything else there is appearance and there is reality.*

Felix: *But I'm an honest man.*

Bogart: *Of course you are. That is reality. You are an honest man. But what's the good of that if your books make you look like a crook. All I'm going to do is make your books agree with your character.¹*

EMME OLE ENKELEITÄ

Ymmärtänette, että liiketoimintaan niin kuin kaikkeen muuhunkin kuuluvat näennäisyys ja todellisuus.

Mutta minä olen rehellinen ihminen.

Totta kai te olette. Se on todellisuus. Te olette rehti mies. Vaan mitä hyvää siitä koituu, jos omat kirjanne saavat teidät näyttämään roistolta. Minä aion vain saattaa ne sopusointuun teidän luonteenne kanssa.¹

(Michael Curtizin jouluelokuvasta (1955); käsikirj. Albert Husson & Ranald MacDougall)

NIIN & NÄIN -kirjat luontuvat todellisuuden, näennäisyyden ja uudenvuoden juhlintaan

NIIN & NÄIN toivottaa lukijoille hyvää joulua

www.netn.fi, tilaukset@netn.fi, p. 040-721 48 91, www.filosofia.fi, PL 730, 33101 Tre

*Was I right or was I? Olinko oikeassa vai oikeassa?*²

¹ Luonnetutkimuksen perusteeksi kuuluvat Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikka*, Theofrastoksen *Luonteita*, Adam Smithin *Theory of Moral Sentiments* ja Wilhelm Reichin *Die Sexualität im Kulturkampf*. Rousseau kirjoitti *Émile*ssään hahmoluonteen ja lämpöluonteenlaadun kasvatuksellisesta yhteydestä: *un bon caractère est aussi essentiel qu'un bon tempérament*. Karakteriäritiikka on etenkin USA:ssa muodostunut merkittäväksi moraalifilosofian ja uskonnollis-poliittisen kiistan aiheeksi: presidentinvaaleissa puhuttiin

tuskin mistään niin paljon kuin ”Obaman luonteesta”. Philadelphia 1821 painettuun Lutherin *Vähä-Katekismus* -amerikkalaisen sisältyi erillinen luku ”Kristityn luonteesta ja velvoitteista, kristityn toivosta ja lohdusta”. Valloissa suosituksi filosofian oppikirjaksi osoittautunut britti Samuel Taylor Coleridgen *Aids to Reflection* (1829) oli laadittu manuaaliksi, joka alaotsikonsa mukaan avitti harkintaa *Vartumaan miehekkääksi luonteesi usein järkevyyss-, moraalisuus- ja uskonnollisuusperustein*. Aihe kiinnosti myös Emersonia,

Channingia ja muita yhdysvaltalaisen kulttuurirenessanssin kirjoittajia. 1980-luvulta alkaneen hyve-etiikan uuden nousun myötä *characterista* on tullut suoranainen hokema; ks. esim. Joel J. Kupperman, *Character*. OUP, New York 1991. Itse sana juontuu kreikan uurtamista, raapimista tai kaivertamista tarkoittavasta verbistä *kharassein*.

² Humphrey Bogart Fred C. Dobbsina John Hustonin elokuvassa *Sierra Madren aarre*, (1948).

eivät esittäneet samaa arviota. Esitarkastaja kyllä katsoi työn sisältävän epäidiomaattisia ilmaisuja mutta olevan muuten selkeätä kieltä. Kie-lentarkastus suoritettiin esitarkastuksen jälkeen.

Sajaman virallisten arvioiden käyttö on valikoivaa. Hän viittaa esitarkastuslausuntoihin, mutta vain kritiikkiin ja jättää huomiotta lähes yksinomaan kiittävän yhdysvaltalaisen vastaväittäjän lausunnon. On myös kyseenalaista vihailla tarkas-

tajien pätevydestä, koska he kaikki ovat tunnustettuja varhaismodernin filosofian asiantuntijoita ja kaksi eturivin Hume-skolaareja.

Sisällöllisen kritiikkiin vastaamisen haluan aloittaa yleisellä huomiolla. Kyseessä on ensisijaisesti tulkinnallinen klassikkotutkimus ja vasta toissijaisesti yleisempää mielenkiintoa tavoitteleva filosofinen teos. Tulkinnalliset ongelmat ovat siis etusijalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne oli-

sivat täysin erotettavissa filosofisista problemeista tai mikä pahempaa, etteivät ne olisi filosofiaa lainkaan. Hyvän tulkinnan esittäminen edellyttää kykyä ottaa huomioon mitä erilaisimpia filosofisia ajatusmahdollisuuksia. Hyvä filosofinen argumentointi edellyttää muiden filosofien tulkintaa.

Sajaman arvio ei viesti varsinaista osaamista Hume-tutkimuksen eikä väitöskirjani filosofisen aiheen kentällä.

Hän tuntuu ymmärtäneen työni painopisteen, mutta kohteliaista kiitoksista huolimatta arvioi työtä lähinnä yleisfilosofisesta näkökulmasta. Tulkinnan arviointi olisi edellyttänyt Hume-keskustelun hyvää tuntemusta. Työn on tarkoitus olla puheenvuoro tähän hyvin spesialisoituneeseen ja perinteiseen filosofian historian osa-alueeseen. Voin vakuuttaa, että eturivin Hume-skolaarit eivät keskinkertaiselle työlle paljon korviaan lotkauta.

Sajama väittää, että esitän ratkaisun tutkimusongelmaani vasta kirjan lopussa. Tämä ei pidä paikkaansa. Hyvän opinnäytetyön tavoin ratkaisu paljastetaan jo alussa: sekä tiivistelmässä että johdannossa.

Sajama katsoo ratkaisuni olevan paitsi tylsä ja yllätyksen myös löytyvän jopa oppikirjoista. Tämän oppikirjan haluaisin nähdä. Kuten osoitan väitöskirjani johdannossa, tulkintani on uusi kontribuutio Hume-tutkimuksen kentässä. Sen tarkoituksena on ratkaista eräs aspekti kaikkien aikojen vaikeimmasta ja kiistellyimmästä, skeptismin ja naturalismin suhdetta koskevasta Hume-kysymyksestä: mikä on Humen kanta Metafyysisen Realismiin tai ulkomaailman olemassaolon ongelmaan. Erityisesti erottelu Humen filosofisten ja arkipäiväisten kantojen välillä otetaan käyttöön tämän ongelman ratkaisemiseksi. Suurin osa Hume-skolaareista ei tätä erottelua halua Humeen attribuoida.

Rohkeuden puutteesta minua tuskin voi siis syyttää.

Mennäkseni yksityiskohtiin Sajama on ymmärtänyt väärin, että ”pöytäargumentti” olisi sama kuin se, mitä kutsun I syvälliseksi argumentiksi aisteja vastaan, jonka perusteellisen rekonstruktion esitän sivun 93 diagrammissa. Pöytäargumentti on vain I syvällisen argumentin osa.

Sajama väittää, että yhdysvaltalainen esitarkastaja olisi kritisoinut I syvällisen argumentin analyysini

mielekkyyttä. Näin esitarkastaja ei suinkaan tehnyt. Hän vain olisi itse suosinut propositioiden listaa diagrammin sijasta.

Tätä yksityiskohtaista argumentin analyysia Sajama kritisoi jokseenkin tarkoituksettomaksi. Analyysi motivoituu nimenomaan kahdesta syystä. Jo pelkästään I ja II syvällisen argumenttien rekonstruktio on vaikea tulkinnallinen ongelma sen vuoksi, että ei ole lainkaan selvää, mistä argumenteista on tarkkaan ottaen kysymys. Toiseksi Humen kanta näihin argumentteihin on aidosti hankala mutta merkittävä tulkinnallinen ongelma. Osoitan kirjassani, että Hume sanoo niin vähän tästä asiasta. Samasta syystä joudun käyttämään kaiken mahdollisen todistusaineiston perusteltujen kantojen esittämiseen ongelmasta. Tätä Sajama ironisoi.

Arvionsa yleisfilosofisessa osuudessa Sajama ihmettelee, miksi en ole vastannut esitarkastajan esittämään kritiikkiin pöytäargumentille: ”Oletetaan, että istun pöydän ääressä ja näen sen olevan soikea. Sitten nousen seisomaan ja huomaan, että se onkin pyöreä. Voidaanko tästä päätellä, ettei havaintoni välitön kohde ole reaalinen pöytä? Ei voida, koska on mahdollista ajatella, että näen reaalisen pöydän eri hetkinä erilaisena asemastani riippuen.”

Ehkä tämä olisi pitänyt sanoa jo kirjassa: huomautuksessa ei ole ymmärretty pöytäargumentin pointtia (siksi en siihen reagoinut). Sen on nimittäin tarkoitus osoittaa juuri se, minkä huomautus myöntää. Havaintojen sisältö riippuu havaittajasta ja havainto-olosuhteista ja ei ole siten niistä riippumaton, Reaalinen olio.

Sajama puuttuu täydelliseen sivupolkuun argumentaatiossani. Tarkastelen Humen kantaa tietoisuusmentalismiin (*Conscious Mentalism*) ja pohdin sitä, voisiko hän olla suora Realisti (havaitsemme Reaaliset oliot). Eräessä kohdassa otan esille ajatusmahdollisuuden suoran Realismin

muodosta, jonka mukaan havaitsemme Reaaliset oliot osittain. Sajama näyttää ymmärtäneen, että väitän tämän ajatusmahdollisuuden olevan legitiimin filosofisen kannan. Tällä perustella hän väittää työni sisältävän suoranaisen virheen. Virheitä se varmasti sisältää, mutta minua voidaan tuskin syyttää virheestä kohdassa, jossa vain nostan esille erään filosofisen mahdollisuuden ollakseni perusteellinen.

Tietoisuusmentalismi on Sajaman mielestä huono termi, koska sille on olemassa jo vakiintunut termi: fenomenalismi. Kuten esimerkiksi kirjassa käsittelemäni Galen Strawsonin ymmärrys fenomenalismista osoittaa, fenomenalismi on liian negatiivisesti latautunut termi nykyfilosofiassa. En halua tässä puhdistaa Humea virheistä mutten myöskään asettaa häntä välittömästi huonoon valoon mahdollisesti pejoratiivisilla termivälinnoilla. Fenomenalismi ei sitä paitsi useimmin ole sama asia kuin tietoisuusmentalismi. Yleensä fenomenalismi kieltää Reaalisen todellisuuden olemassaolon, mitä tietoisuusmentalismi ei tee. Se jättää tämän kysymyksen auki.

Sajama osoittaa myös heikkoa antiikin filosofian historian tuntemusta kritisoidulla termin *argumentum ad hominem* käyttöllä. Antiikin skeptikot käyttivät sitä tarkoittamaan vastustajan premisseistä argumentoimista. Käytän tätä merkitystä sen seltäen. 1900-luvun filosofiassahan se yleensä tarkoitti virheargumenttia, jossa argumentoidaan ihmistä eikä asiaa vastaan.

Lopuksi Sajama perää rohkeutta ja uskallusta filosofiselta tekstiltä. Itse katson filosofian vaativan ennen kaikkea perusteluja ja perusteellisuutta eli filosofisen kentän tai erilaisten ajatusvaihtoehtojen kartoittamista ja arviointia. Toisen luontoisille ihmisille se on tylsää, toisille kutsu filosofiseen kamppailuun.